

EMBU a jeho verzie ako nástroje na meranie vzťahovej väzby

Gabriela Rozvadský Gugová

Abstrakt

Ciel: Diagnostikovanie vzťahovej väzby v súčasnosti poskytuje možnosť sledovať rozličné aspekty správania. Teória vzťahovej väzby je dnes široko uznávaná. Prinášame krátky prehľad vývinu metódy EMBU a jeho modifikácii pre detskú populáciu, pre dospelých jedincov aj pre rodičov. Záverom informujeme o špecifikách slovenskej verzie sEMBU.

Metódy: sEMBU hľadá predovšetkým tri základné modely používané v rodičovskej správaní: odmietanie, emočnú vrelosť a hyperprotektivitu. Modifikácie pôvodného EMBU krátko predstavujeme cez štúdie autorov. Použili sme 23-položkové s (short)-EMBU (Arrindell, W. A. et al., 2001). Slovenský preklad originálneho sEMBU bol uverejnený v roku 2007 (Poliaková, M., Mojžišová, V., Hašto, J., 2007). V našej vzorke bolo $N = 970$ participantov (bežná populácia) z toho 507 žien a 463 mužov vo veku 18–62 rokov, ktorí pozostávali zo študentov externého pre-gradual štúdia VŠ DTI, 2010–2014.

Výsledky: Vnútorňa reliabilita na všetkých subškálach u otcov bola $\alpha = .820$ a u matiek $\alpha = .856$. Priemerné hodnoty v jednotlivých subškálach boli: Odmietanie (otec): $M = 13.88$, $SD = 3.250$; Odmietanie (matka): $M = 14.44$, $SD = 3.768$; Emočná vrelosť (otec): $M = 14.24$, $SD = 3.190$; Emočná vrelosť (matka): $M = 14.24$, $SD = 3.214$; a sledovaná Hyperprotektivita (otec): $M = 18.90$, $SD = 3.509$; Hyperprotektivita (matka): $M = 17.69$, $SD = 3.990$. Naše výsledky sa ukázali vyššie ako publikované Perrisom a jeho kol. (1980). Zistili sme pri klastrovej analýze, že najväčší podiel na klasifikácii a diferenciácii vzťahovej väzby mala hyperprotektivita (otec). U matiek to bola Emočná vrelosť. Predpokladali sme, že nájdeme bezpečnú vzťahovú väzbu u matiek.

Závery: Naše výsledky nás prekvapili, klastrová analýza typov vzťahovej väzby nepreukázala výskyt bezpečnej vzťahovej väzby u matiek. Vzhľadom na naše zistenia odporúčame zamerať sa vo výskume ako aj v terapii na bezpečnú vzťahovú väzbu.

Kľúčové slová: vzťahová väzba, EMBU, sEMBU, EMBU-P, EMBU-c.

EMBU and Other Versions as Tools to Measure Attachment

Abstract

Objective: The diagnosis of attachment now provides the ability to track various aspects of behaviour. The attachment theory is widely recognized today. Here is a short overview of the development of the EMBU method and its changes for the paediatric population, for adults and for parents. In the conclusion, we inform about the specifics in the Slovak version of sEMBU.

Methods: sEMBU is mainly looking for three basic models used in parental behaviour: rejection, emotional warmth and overprotection. Modifications of the original EMBU are briefly introduced through the authors' studies. We used a 23-item (short)-EMBU (Arrindell, W. A. et al., 2001). The Slovak translation of the original sEMBU was published in 2007 (Poliaková, M., Mojžišová, V., Hašto, J., 2007). Our sample contained $N = 970$ participants (general population), of which 507 were women and 463 were men aged 18 to 62 years. All the sample members were external students of the university-graduate studies DTI, 2010–2014.

Results: Internal reliability on all the subscales in fathers was $\alpha = .820$ and in mothers $\alpha = .856$. Average values in each subscale were: Rejection (father): $M = 13.88$, $SD = 3.250$; Rejection (mother): $M = 14.44$, $SD = 3.768$; Emotional warmth (father): $M = 14.24$, $SD = 3.190$; Emotional warmth (mother): $M = 14.24$, $SD = 3.214$; and monitored Overprotection (father): $M = 18.90$, $SD = 3.509$; Overprotection (mother): $M = 17.69$, $SD = 3.990$. Our results proved higher than those published by Perris et al. (1980). Overprotection took the highest share of classification and differentiation in the fathers' cluster. The highest share of classification and differentiation in the mothers' cluster was in Emotional warmth. We assumed that we would find a secure attachment in mothers.

Conclusion: The results were surprising; the cluster analysis did not show the occurrence of secure attachment. We recommend focusing on research and therapy on secure attachment with respect to our findings.

Keywords: attachment, EMBU, sEMBU, EMBU-P, EMBU-c.

Nástroje na meranie vzťahovej väzby v dospelosti

Jednou z prvých významných metód v diagnostike vzťahovej väzby bola metodika AAI (*Adult Attachment Interview* – Rozhovor o vzťahovej väzbe dospelého) M. Mainovej (Hesse, 2008). Rozhovor je zameraný na zisťovanie vzťahových zážitkov dospeléj osoby s jej rodičmi/opatrovateľmi. Výskumy sa zameriavali v minulosti najmä na skúsenosti z raného detstva dospelých psychiatrických pacientov s dôrazom na nedostatok rodičovskej opateri. Táto nedostatočnosť v zásade vyplývala zo straty alebo odlúčenia od rodičov z dôvodu úmrtia, rozchodu alebo rozvodu v rozličných vekových štádiách. Ako prví Jacobson (1980), Perris (1980) a Arrindell (1983) a neskôr ich nasledovníci rozšírili pojem „deprivácie v detstve“, ktorú v zhode definovali ako „nedostatok, stratu alebo absenciu emočného nasycovania v opornom vzťahu pred adolescenciou“ a zdôrazňovali, že takáto deprivácia vyplýva buď z reálnej straty jedného alebo oboch rodičov, alebo z nedostatočných, či chybných komunikačných, výchovných a edukačných praktík zo strany rodičov.

S nástupom sebaopisovacích dotazníkov pribudli ďalšie kvalitné nástroje. Tu patrí dotazník **EMBU** (*Dotazník zapamätaného rodičovského správania*, skratka pochádza z originálneho švédskeho názvu *Egna Minnen Beträffande Uppfostran*, čo v slovenčine znamená *Moje spomienky, ako ma vychovávali*). Pôvodná verzia (Perris et al., 1980) obsahovala 81 položiek, ktoré boli združené do 15 subškál. Neskôr bola vytvorená skrátená verzia s označením **s-EMBU**, ktorá obsahuje 23 položiek v troch základných subškálach (Arrindell et al., 1999, 2001), (Rozvadský Gugová, Eisemann, 2016): Odmietanie; Emočná zrelosť; Hyperprotektivita.

Prínosnými sa stali aj Bielefeldské dotazníky vzťahovej väzby. Autorom Bielefeldského dotazníka klientových očakávaní (BDKO, nem. *Der Bielefelder Fragebogen zu Klientenerwartungen* BFKE) je D. Höger (1999) z Univerzity v Bielefelde, ktorá je známa svojím výskumom v oblasti vzťahovej väzby. Paralelnú verziu tohto dotazníka s názvom Bielefeldský dotazník očakávaní v partnerstve (BDOP, angl. *Bielefeld Partnership Expectations Questionnaire* BPEQ) uvádzajú Pollak, Wiegand-Greife a Höger (2008). Táto téma je v literatúre bohato diskutovaná (napr. Crowell, Fraley, Shaver (2008); Mikulincer, Shaver (2007); Fraley, Phillips (2009), u nás sa tejto téme venuje Halama (2009). Diagnostikovanie vzťahovej väzby v súčasnosti poskytuje možnosť bližšie sledovať rozličné aspekty správania, etymológiu sledovaného javu, ktorý sa prezentuje symptomaticky ako vzorec myslenia a správania.

EMBU

Jedna z pôvodných štúdií švédskych autorov o EMBU (Jacobson, L., Lindstrom, H., von Knorring, L., Perris, C. and Perris, H., 1980) predstavila EMBU ako nový nástroj a CMPS

(the Cesarek Marke Personality Schedule, zostavený podľa Murray's Teórie osobnosti (Murray, 1938) ako nástroj na vyhodnocovanie psychogénnych potrieb. Výskumu sa vtedy zúčastnilo 152 subjektov oboch pohlaví zo zdravej populácie. Vo vzorke bolo 108 mužov a 44 žien. Vo vzorke bolo 73 brancov, 57 študentov medicíny, 15 študentov terapie a 7 personalistov vo veku 17–46 rokov. Autorom sa potvrdili všeobecné predpoklady, že vnímané rodičovské správanie je dôležitý faktor v utváraní osobnosti jedinca, ale zistili aj ďalšie neočakávané faktory, ktoré môžu byť ešte dôležitejšie pri determinácii osobnostných charakteristík. Autori našli sig korelácie medzi EMBU a CMPS v týchto položkách: kontrola, vina vzbudzovaná matkami a neurotic. seba presadzovanie $r = 0.22$, $P < 0.01$; tolerancia, náklonnosť matiek a neneurotic. dominancia $r = 0.20$, $P < 0.01$; uprednostňovanie súrodenca matkou a pasívna závislosť $r = 0.21$, $P < .01$; hyperprotektivita matiek a spoločenskosť $r = 0.23$, $P < 0.01$. V otcovskom správaní sig. korelovali iba uprednostňovanie súrodenca otcom a pasívna závislosť $r = 0.19$, $P < 0.01$ a negatívna korelácia sa objavila medzi tolerantnosťou otca a neurot. seba presadzovaním $r = -0.17$, $P < 0.05$; a agresívnou nonkonformitou $r = -0.25$, $P < 0.001$. Pri zisťovaní vnútorných korelácií nástroja CMPS a miery súladu a miery prísnosti, sa našli sig. významné korelácie medzi afiliáciou a mierou súladu u otca $r = 0.22$, $P < 0.005$, medzi mierou súladu matiek a sociabilitou bola negatívna korelácia $r = -0.16$, $P < 0.02$, ostatné korelácie boli nevýznamné.

Nasledovala štúdia EMBU autorov (Perris, C., Eisemann, M., Ericsson, U., von Knorring, L. and Perris, H., 1983), kde sa skúmali biologické, klinické, psychologické a sociálne faktory na vzorke $N = 141$ pacientov oboch pohlaví vo veku 21–65 rokov. Našli niekoľko korelácií medzi rodičovským správaním a osobnými skúsenosťami. Našli sa aj sig. korelácie medzi agresiou a hanbou, vinou a negatívnu koreláciu so socializáciou. Muži a ženy podobne hodnotili svojich otcov. Avšak ženy – pacientky hodnotili svoje matky ako viac kruté, zatiaľ čo muži hodnotili matky ako viac hyperprotektívne. Na celej vzorke boli matky viac vnímané negatívne ako otcovia. Autori použili 81 položkové EMBU a KSP Scale (Assessment of Personality Characteristics). Vo vzorke boli pacienti $N = 47$ unipolárne poruchy, $N = 21$ bipolárne poruchy, $N = 39$ neurotické poruchy, $N = 34$ nešpecifické neurotické poruchy. Priemerné skóra u otcov v odmietaní 10.7 (M, SD = 0.3), hyperprotektivita 14.2 (M, SD = 0.3), tolerancia 18.0 (M, SD = 0.2), prítlunosť 13.5 (M, SD = 0.4), povzbudzovanie 14.1 (M, SD = 0.4). Hlavné zistenia: našli sig. korelácie medzi somatickou úzkosťou a hanbou $r = 0.21$, $P < 0.001$, a zainteresovanosťou $r = 0.20$, $P < 0.001$, prítlunosťou $r = 0.21$, $P < 0.001$, obviňovaním $r = 0.20$, $P < 0.001$, ďalej medzi psychickou úzkosťou a hyperprotektivitou $r = -0.12$, $P < 0.10 > 0.05$, a zainteresovanosťou $r = 0.14$, $P < 0.10 > 0.05$, prítlunosťou $r = 0.19$, $P < 0.10 > 0.05$, povzbudzovaním $r = 0.21$, $P < 0.001$ a uprednostňovaním súrodenca $r = 0.13$, $P < 0.10 > 0.05$. Rovnako boli nájdené sig. negatívne korelácie na škále sociálnej vhodnosti so všetkými sledovanými správaniami v EMBU okrem tolerancie, prítlunosti, povzbudzovania.

Dánska štúdia o EMBU a osobnostných charakteristikách z roku 1984 (Benjaminsen, S., Jorgensen, J., Kragh-Hansen, L. and Pedersen, L. L., 1984) hľadala vzťah medzi zapamätanými rodičovským správaním a osobnostnými skúsenosťami a charakteristikami. Autori použili EMBU (Arrindell, W. A., Emmelkamp, P. M. G., Brilman, E. and Monsma, A., 1983), ďalej EPQ (the Eysenck Personality Questionnaire) (Eysenck, H. J., Eysenck, S. B. G., 1975) a LKAS (the Lazare-Klerman-Armor Trait Scale) od autorov (Lazare, A., Klerman, G. I., Armor, D. J., 1970). Vo svojej vzorke $N=200$ probandov mali výskumníci 114 žien a 86 mužov vo veku od 18 do 72 rokov. Boli to dobrovoľníci, študenti a zamestnanci oddelenia psychiatrie, úradníci a ich známi. Medzi orálne osobnostné charakteristiky autori zaradili: agresiu, závislosť, ústnu agresivitu, lakomosť, pasivitu, pesimizmus a odmietanie. Obsesívne charakteristiky definované prítomnosťou: zaťatnosť, lakomstvo, zmysel pre poriadok, emočná plochosť, tvrdohlavosť, odmietanie, rigidita, pochybnosti o sebe a zväčšené superego (dôraz na požiadavky okolia). Hysterické charakteristiky ukázali na: závislosť, egocentrizmus, emocionalitu, exhibicionizmus, strach zo sexuality, sexuálnu provokáciu a sugestibilitu. Štatistické výstupy ukázali korelácie, aby znížili riziko získania podozrivu pozitívnych výsledkov, použili Bonferroniho korekciu separátne na každú hypotézu. Bolo dizajnovaných 14 korelačných hypotéz podľa počtu skúmaných premenných (14). Každá korelácia bola testovaná na $\alpha = 1/14 \times 0.20 = 0.014$. Muži a ženy boli analyzovaní oddelene ako chlapci a dievčatá s ich otcami, resp. matkami. Výstupy ukázali, že neuroticizmus koreloval pozitívne s mierou rodičovského uprednostňovania subjektu $r = 0.29$, $P < 0.01$, so vzbudzovaním viny otcami $r = 0.32$, $P < 0.001$ a inverzne so spomienkami na rodičov. Psychoticizmus koreloval s odmietaním otcov $r = 0.25$, $P < 0.01$ a zahanbovaním matiek $r = 0.27$, $P < 0.01$.

Medzi vzorkou chlapcov a dievčat bol rozdiel v tom, že zatiaľ čo u dievčat sa našlo 21 sig. korelácii medzi osobnostnými charakteristikami a detskými výchovnými faktormi, tak u chlapcov sa nenašla sig. významná korelácia žiadna. Medzi skúmaným rodičovským správaním a hysterickými fazetami oral, obsesia a hystéria sa našlo 10 sig. korelácii u dievčenskej vzorky, z čoho 8 korelácii patrilo otcom: korelácie oral s tolerantnosťou (-0.26), so vzbudzovaním viny, s trestaním (0.25), s uprednostňovaním (0.29), $P < 0.01$, ďalej korelácie hystérie s depraváciou (0.24), s trestaním (0.32), s hyperprotektivitou (0.32), s tolerantnosťou (-0.34), $P < 0.01$ a len 2 sig. korelácie patrili matkám: oral a uprednostňovanie subjektu (0.36 , $P < 0.001$) a hystéria so zaangažovanosťou (0.25 , $P < 0.01$). Dievčatá mali vo vzorke autorov (Benjaminsen, S., Jorgensen, J., Kragh-Hansen, L. and Pedersen, L. L., 1984) závažnejší vzťah ku zapamätanému rodičovskému správaniu ako chlapci. Čo nás vedie k domnienke, že dievčatá citlivejšie reagujú na výchovné praktiky svojich rodičov. Zdá sa, že dávajú väčšiu váhu zažitému ako chlapci.

Perris a kol. viedli medzinárodnú štúdiu zameranú na vnímané rodičovské správanie u zdravých subjektov (Perris, C., Arrindell, W. A., van der Ende, J., Maj, M., Benjaminsen, S., Ross, M., Eisemann, M. and del Vecchio, M., 1985), jednotlivé vzorky subjektov z Austrálie, Dánska, Talianska, Holandska a Švédska vyplňali švédsky dotazník zapamätaného

rodičovského správania EMBU za účelom porovnania troch faktorov emočná vrelosť, odmietanie a hyperpotektivita získaných z predchádzajúcich faktorových analýz v štúdiách autorov dotazníka. Autori tejto veľkej štúdie našli najvýraznejšie diferencie s dánskou vzorkou v porovnaní s holandskou a švédskou vzorkou na jednej strane, a talianskou a austrálskou na druhej strane. Diferencie vo vnímaní rodičovského správania by vyznívali ešte závažnejšie, keď by boli porovnané s osobnými charakteristikami alebo psychopatologickými podmienkami u subjektov v rôznych krajinách.

EMBU-p

Španielska štúdia o rodičovskom správaní posudzovanom z rodičovskej perspektívy. **EMBU-P** (Castro, J., de Pablo, J., Gómez, J., Arrindell, W. A., Toro, J., 1997) bola spracovaná so zámerom predstaviť novú formu EMBU-P, ide o selfreport o hodnotení svojho vlastného pôsobenia ako rodiča. Faktorová analýza priniesla štruktúru podobnú ako v EMBU (odmietanie, emočná vrelosť, pokusy kontrolovať a uprednostňovanie subjektu), ale zloženú z menej položiek. Vnútna konzistencia mala tri hlavné faktory. Odmietanie negatívne korelovalo s emočnou vrelosťou $r = -0.21$, $P < 0.001$ a pozitívne s pokusmi o kontrolu $r = 0.36$, $P < 0.001$. Nenašli sa žiadne významné korelácie s vekom odmietanie korelovalo $r = -0.16$, $P < 0.001$, ale objavil sa vzťah EMBU-P s pohlavím rodičov. EMBU-P autori dizajnovali na báze klasického EMBU, použili tie isté položky a skórovací kľúč. Otázky smerovali rodičom, verbálne vety zmenili z minulého času na prítomný a predminulý, tak aby nezmenili význam položiek. Vzorku tvorilo $N = 602$ rodičov študentov Univerzity v Barcelone. išlo o 299 otcov a 303 matiek., priemerný vek bol $M = 49.87$, $SD = 5.60$ v rozpätí od 36 do 69 rokov. Priemerný vek študentov bol 20.33 roka ($SD = 1.95$). Pri spracovaní faktorovej analýzy použili Varimax. rotáciu a akceptovali len faktory väčšie ako 0.35. Cronbachovo α bolo 0.7. Vzťahy a prípadné sig. korelácie posudzovali s ohľadom na Pearson. korelač. koeficient. Vzorky otcov a matiek podrobili t-testu na nezávislých výberoch. Po zadaných podmienkach abstrahovali nakoniec pre EMBU-P 52 položiek z pôvodného EMBU. Prvý faktor sytený 17 položkami bol emočná vrelosť 0.84 (10.4 % rozptylu), druhý faktor bol sytený 19 položkami ako potreba kontroly 0.76 (7.7 % rozptylu), kde boli položky ako prílišné zaangažovanie rodičov v ich aktivitách a pokusy v nich dominovať a riadiť ich rozhodovanie, 4 položky v druhom faktore boli skôr z faktora odmietanie. Tretí faktor bol odmietanie 0.75 sytený 13 položkami (3.3 % rozptylu) a išlo o prejavy hostility, fyzické aj verbálne, ľahostajnosť a zanedbávanie. Posledný štvrtý faktor bol sytený len tromi položkami a išlo o uprednostňovanie subjektu (2.9 %). Reliabilita bola u tohto posledného 0.66. Pri vyhodnotení t-testu sa našli rozdiely medzi pohlavím rodičov. Matky zdá sa boli viac emočne vrelé $t(602) = -4.97$, $P < 0.001$ a prejavujúce viac kontroly ako otcovia a $t(602) = -5.31$, $P < 0.001$. Tieto výsledky podľa autorov môžu odrážať aj biologické a sociálne role matiek a silnejšie (častejšie) kontakty

s deťmi ako majú otcovia. Matky produkujú viac príležitostí na ukázanie emočnej vrelosti a tiež prejavujú pri tom viac kontroly.

EMBU-c

V roku 1998 bola publikovaná holandská štúdia zameraná na rodičovské správanie a symptómy úzkostných porúch u normálnych detí (Muris, P., Merckelbach, H., 1998). Nastala potreba aplikovať nástroj aj u menších detí a adolescentov, dovtedy sa E.M.B.U. používalo výhradne u dospelých respondentov. Autori sa zamerali na vzťah medzi vnímaním rodičovského správania a symptomatikou úzkostných porúch vo vzorke školákov v bežnej populácii. $N = 45$ detí vo veku 8 až 12 rokov. Použili **EMBU-c** pre deti (modifikovaná verzia obsahuje 40 položiek sýtiacich škály odmietanie, emočná vrelosť, kontrola a úzkostná výchova, (Muris, P., Bosma, H., Meesters, C. & Schouten, E., 1998) a SCARED (the Screen of Child Anxiety Related Emotional Disorders). Našli sig. pozitívne korelácie medzi úzkostným rodičovským správaním a rodičovskou kontrolou matiek $r = 0.41$, $P < 0.01$ a $r = 0.42$, $P < 0.01$ na jednej strane a symptomatikou úzkostných porúch, v jednotlivých symptómoch generalizovanej úzkostnej poruchy, separačnej úzkostnej poruchy a environmentálno-situačnej fobie matky $r = 0.42$, $P < 0.01$, otcovia $r = 0.40$, $P < 0.01$ na strane druhej. Autori hovoria, že strach a úzkosť sú bežné medzi deťmi, ale hlavnú rolu vo vývoji úzkostných porúch hrajú rodičovské výchovné praktiky. Pri administrácii **EMBU-c** výsledky ukázali Cronbach's alfa u otcov 0.80 a u matiek 0.78 na sledovaných škálach emočnej vrelosti, odmietanie bola 0.52 a 0.68 (matky), kontrola bola 0.60 a 0.67 (matky), a úzkostná výchova bola 0.78 a 0.80 (matky).

Ďalší autori sa následne zamerali najmä na depresívne symptómy u detí a adolescentov, napríklad v štúdiu zameranej na temperament, rodičovstvo a depresívne symptómy u preadolescentov (Oldehinkel, A. J., Veenstra, R., Ormel, J., de Winter, A. F. and Verhulst, F. C., 2006) mali autori vzorku $N = 2230$ probandov vo veku 10 až 12 rokov zo severnej časti Holandska. Zamerali sa na vzťah medzi depresívnou symptomatikou u detí, preadolescentov, a temperamentom, ďalej vnímaným rodičovským správaním a rodom. Na zisťovanie použili **EMBU-c** (Egna Minnen Beträffande Uppfostran for Children) pre deti, temperament (bojazlivosť a frustráciu) z **EATQ-R** (the Early Adolescent Temperament Questionnaire-Revised) a depresívne symptómy zisťovali pomocou **CBCL** (the Child Behavior Checklist, parent report) a **YSR** (Youth Self-Report, child report). Výsledky ukázali, že všetky rodičovské a temperamentové skúmané faktory sig. korelovali s depresiou. U dievčat bolo menej hyperprotektivity $t = -2.81$, $P = 0.005$ a odmietania $t = -5.01$, $P < 0.001$ a viac emočnej vrelosti $t = 4.81$, $P < 0.001$ ako u chlapcov, viac skórovali v bojazlivosti $t = 4.32$, $P < 0.001$ ako vo frustrácii $t = -3.35$, $P = 0.001$. Frustrácia zvyšovala depresívny efekt v rodičovskej hyperprotektivitě a nedostatok v emočnej vrelosti. Bojazlivosť zvyšovala efekt v odmietaní u dievčat, ale nie u chlapcov, zato vzťah

medzi frustráciou a depresiou u chlapcov bol silnejší. Tieto zistenia podporili skúmanú hypotézu, že efekt rodičovského správania závisí na temperamente a rode u detí.

Jednou z najnovších výskumných štúdií je pakistanská štúdia zameraná na validizáciu EMBU-c na vzorke adolescentov (Saleem, S., Mahmood, Z. and Subhan, S., 2015). Autorky mali vo vzorke $N = 1279$ adolescentov, ktorých získali cez mnohopočetné výbery vo veku 12–18 rokov ($M = 13.93$, $SD = 1.83$). Participanti vyplňali modifikovanú verziu EMBU-c (Muris, P., Meesters, C., & Van Brakel, A., 2003), ďalej SCPS (School Children Problem Scale) (Saleem, S., & Mahmood, Z., 2011) a demografické položky (vek, gender, trieda). Výsledky ukázali, že EMBU-c malo veľmi podobnú štruktúru ako pôvodná verzia (Muris, P., Meesters, C., & Van Brakel, A., 2003) a sýtli 4 faktory. Výsledky zamerané na vnútornú konzistenciu a reliabilitu na vzorke pakistanských adolescentov ukázali, že vnímaná emočná vrelosť bola negatívnym prediktorom a rodičovské odmietanie naopak pozitívne predikovalo psychické zdravotné problémy ($P < 0.001$). Najskôr po metodologickej stránke museli zabezpečiť preklad nástroja a súhlas autorov, preklad robilo 5 lingvistických expertov, následne 4 klinickí psychológovia s minimálne 18 ročnou praxou s detskou populáciou finalizovali pakistanskú verziu. V pilotnej štúdii EMBU-c bolo zapojených 60 školákov (30 chlapcov a 30 dievčat). Vyplňali pôvodnú verziu (Muris, P., Meesters, C., & Van Brakel, A., 2003), referovali, že mali problém hodnotiť spoločne, preto následne hodnotili oddelene otca a matku. V druhej pilotnej štúdii bolo 30 (15/15) participantov, čas na vyplňanie sa zlepšil z 20 minút na 15 minút v priemere pri hodnotení oboch rodičov. V hlavnej štúdii bola vzorka $N = 1259$ participantov, vybraných najmä zo štátnych škôl v Lahore. Všetci participanti boli vybraní tak, aby mali oboch rodičov a žili s nimi spoločne, žiaci navštevovali 8. triedu $N = 402$, 9. triedu $N = 416$, 10. triedu $N = 441$. Vyplňali SCPS (Saleem, S., & Mahmood, Z., 2011), ktorá mala 88 položiek na 6 škálach: úzkosť, problémy s učením, agresia, sociálne stiahnutie, pocity z odmietania, somatické problémy. Navyše total skóre sa získalo sčítaním všetkých položiek, čím vyššie skóre, tým viac psychických problémov (test-retest reliability 0.79 a half split reliabilita bola 0.89). Faktorová analýza ukázala Crombachovo α : hyperprotektivita 0.78, emočná vrelosť 0.72, odmietanie 0.76, úzkostná výchova 0.79 u otcov; hyperprotektivita 0.76, emočná vrelosť 0.77, odmietanie 0.70, úzkostná výchova 0.71 u hodnotených matiek. Vnútorne medzi faktorové korelácie ukázali vzťah otcovská hyperprotektivita a úzkostná výchova u oboch rodičov 0.49, $P < 0.001$ a hyperprotektivita matiek a úzkostná výchova 0.31, $P < 0.001$. Sig. negatívny vzťah bol medzi hyperprotektivitou otcov a rodičovským odmietaním -0.35 , $P < 0.001$, a otcovská emočná vrelosť mala pozitívnu asociáciu s emočnou vrelosťou matiek 0.33, $P < 0.001$, a rodičovskou úzkostnou výchovou 0.39, $P < 0.001$. Pri skúmaní rozdielov medzi chlapcami a dievčatami, sa zistili sig. diferencie: chlapci skórovali viac ako dievčatá: otcovia hyperprotektivita $t = 6.27$, $p < 0.001$, odmietanie $t = 4.78$, $P < 0.001$, a úzkostná výchova $t = 5.71$, $P < 0.001$. Dievčatá na druhej strane vnímali otcov ako viac emočne vrelých $t = 4.18$, $P < 0.001$. Regresná analýza prediktorov psychických problémov ukázala, že vek ($\beta = 0.19$; S.E. =

1.82; $P = 0.001$), pohlavie ($\beta = 0.17$; S.E. = 3.95; $P = 0.001$), trieda ($\beta = 0.11$; S.E. = 2.17; $P = 0.001$) sú sig. prediktory, ďalej rodičovské odmietanie ($\beta = 0.19$; S.E. = 0.23; $P = 0.02$) a úzkostná výchova ($\beta = 0.14$; S.E. = 0.47; $P = 0.04$) boli pozitívne prediktory a emočná vrelosť bola negatívny prediktor ($\beta = -0.23$; S.E. = 0.18; $P = 0.001$). Samozrejme, že tradičná kolektívna kultúra v Pakistane, náboženstvo ovplyvňovali výsledky výskumu, do popredia sa dostávali viac otcovia ako matky. Otcovia vyznievali viac angažovaní vo výchove svojich detí ako matky.

Špecifiká slovenskej verzie s-EMBU

Podobne ako pakistanskí autori aj my sme v našom výskume pri práci s nástrojom potrebovali overiť preloženú verziu nástroja. V diagnostickej praxi veľmi často narážame na problematiku prekladu, v minulosti ako i dnes sa väčšina administrovaných testov v psychológii prekladala z anglických originálov. Mohli by sme sa venovať kladnej a negatívnej stránke prekladu špecialistami z odboru psychológie a psychiatrie a rovnako prekladu z radov lingvistov, ale to nie je naším cieľom. A práve výstupy z Varimaxovej rotácie nás upozornili na problematiku prekladu niektorých položiek v teste. Výstupy z pilotnej vzorky (Rozvadský Gugová, 2011; vo výskume bolo celkovo 770 respondentov, z toho 370 mužov a 400 žien vo vekovom rozpätí od 18 do 64 rokov, so stredoškolským vzdelaním s maturitou, českej a slovenskej národnosti) naznačujú určitú zhodu s kultúrnymi stereotypmi a vzorcami správania v stredoeurópskom ponímaní, v tom zmysle, že matky boli hodnotené ako viac citlivé a hyperprotektívne, zatiaľ čo otcovia boli hodnotení ako viac vzdialení, menej citliví. Naše zistenia Varimaxovou rotáciou nám ukázali rozdiel nielen v počte položiek, ktoré sýtli tri hlavné faktory, ale aj v ich obsahu. Pri rozdelení respondentov podľa hodnotenia matiek a otcov došlo opäť k rozdielom v konštrukcii subškál, s tým rozdielom, že konštrukcia subškál matiek bola takmer identická s verziou Arrindella (2001) okrem položky č. 10. Táto sa v našom výskume zaradila do faktoru Odmietanie, pričom u Arrindella je v Hyperprotektívite. Položka č. 10 z dotazníka bola preložená nasledovne:

„Moji rodičia sa tvárili smutne alebo mi iným spôsobom dávali najavo, že som sa správa(-a) zle, takže som sa potom skutočne cítil(-a) previnilo.“

Anglická verzia tejto položky v pôvodnom švédskom dotazníku E.M.B.U. Perrisa, ktorú prekladali M. W. Ross, R. L. Campbell and J. R. Clayer (1982) je položka č. 25:

„Would your parents look sad or in any other way show that you had behaved badly so that you got real feelings of guilt?“

U Arrindella (2001) v s-E.M.B.U. je položka č. 10 v anglickom jazyku uvedená ako „Guilt engendering“, v slovenčine by sme interpretovali ako „vyvolanie pocitu viny“. Následne sa javí preklad položky č. 10 ako správny, zisťuje mieru vyvolania pocitu viny. Vystáva otázka prečo pocit viny zaradil Arrindell (2001) do hyperprotektivity a nie

napríklad do odmietania, je zrejmé, že neexistuje jednoznačné zadelenie do fazety, v tomto momente vstupujú do terminológie kultúrne stereotypy a zabehnuté vzorce správania. Naše vysvetlenie je postavené na operácii s kultúrnymi stereotypmi, v kontexte slovenského a českého modelu výchovy sa ukazuje vyvolávanie pocitu viny zo strany matky ako odmietanie matkou, vnímané respondentmi ako trestanie a nie príliš veľký záujem a tendencia ochraňovať svoje dieťa, čo naopak u otcov táto položka variovala a vyskytovala sa v subškále hyperprotektivity. Čo opäť môžeme vysvetliť na pozadí kultúrnych výchovných modelov. Vzbudzovanie viny zo strany otca je typické pre stredoeurópskych respondentov ako prejav príliš veľkého záujmu, inak povedané otcovia nezvyknú vzbudzovať pociť viny ak sa nezúčastňujú výchovy alebo sú vnímaní ako odmietaví.

Na základe niekoľkých prípadov, kde položky variovali v rámci troch stanovených subškál je viac než žiadaná úzka spolupráca v rámci prekladu a terminológie medzi špecialistami z odboru, lingvistami a odborníkmi z oblasti sociológie, kulturológie, prípadne inými vyžiadanými.

Celkovo sa výchovný model javil viac emočne vreľý, hyperprotektívny ako v švédskej štúdií, priemerné hodnoty dosiahnuté našimi respondentmi boli vyššie ako v Perrisovej štúdií (1980). Kde len hyperprotektivita matiek je $\text{mean} = 11,70$ a $\text{SD} = 0,16$ a u našich matiek bola hodnota $\text{mean} = 18,55$ u synov a $\text{mean} = 18,03$ u dcér, hyperprotektivitu otcov uvádza Perris (1980) $\text{mean} = 10,70$ a $\text{SD} 0,19$ a u našich otcov bola hyperprotektivita $\text{mean} = 13,54$ u synov a $\text{mean} = 12,85$ u dcér.

Reliabilita slovenskej verzie s-EMBU

Naša výskumná vzorka v hlavnej štúdií sa skladala z 970 účastníkov, ktorí boli študentami pregraduálneho štúdia v Dubnici Institute of Technology (DTI) v období 2010–2014 (Rozvadský Gugová, G., Eisemann, M. 2016). Všetci účastníci vyplňali slovenský preklad s-EMBU pôvodných autorov (Arrindell, W. A, Sanavio, E., Aguilar, G., Sica, C., Hatzichristou, Ch., Eisemann, M., Recinos, LA, Gaszner, P., Peter, M., Battagliese, G., Kállay, J. Van Der Ende, J., 1999), slovenský preklad bol od autorov (Poliaková, M., Mojžišová, V., Haste, J., 2007). Výskumný súbor pozostával z 507 žien a 463 mužov. Priemerný vek účastníkov bol $M = 31,743$; $\text{SD} = 8,7317$ (z 18 na 62). Priemerné skóre s-EMBU v našej štúdií na škále:

Odmietania (otec) bolo: $M = 13,88$, $\text{SD} = 3,250$; na škále Odmietania (matka) bolo: $M = 14,44$, $\text{SD} = 3,768$; Emočná vrelosť (otec): $M = 14,24$, $\text{SD} = 3,190$; Emočná vrelosť (matka): $M = 14,24$, $\text{SD} = 3,214$; a Hyperprotektivita (otec) bolo: $M = 18,90$, $\text{SD} = 3,509$; Hyperprotektivita (matka): $M = 17,69$, $\text{SD} = 3,990$. Naše výsledky sú vyššie oproti výsledkom Perrisa a kol. (Perris, C., Jacobson, L., Lindstrom, H. von Knorring, L., Perris, H., 1980), ale naopak sa blížila výsledkom zverejneným Castrom (Castro, J., de Pablo, J., Gómez, J.,

Arrindell, W.A., Toro, J., 1997), kde ich priemerné skóre na škále Odmietania (otec) bolo: $M = 16,32$, $SD = 3,00$ a na škále Odmietania (matka) bolo: $M = 16,38$, $SD = 2,74$.

Vnútná konzistencia subškál bola $\alpha = 0,820$ pre hodnotenie Otca (bez položky č. 9 $\alpha = .823$) a $\alpha = .856$ pre hodnotenie Matky (bez položky č.20 $\alpha = .860$). Slovenská verzia s-EMBU sa zdá byť celkom spoľahlivá. Medzipoložkové korelácie u otcov na subškále Odmietanie boli od .310 až .652; na subškále Emočná vrelosť boli od 0.304 do 0.752; Hyperprotektivita bola od .411 až .709. Korelácie u matiek boli na subškále Odmietanie od 0.303 do 0.762; na subškále Emočná vrelosť boli 0.371 až 0.616; Hyperprotektivita bola od .305 až .672. Naše výsledky sú veľmi podobné výsledkom z iných štúdií (pozri Arrindell et al., 2001)

Zistili sme pri klastrovej analýze, že najväčší podiel na klasifikáciu a diferenciáciu vzťahovej väzby mala hyperprotektivita (otec, $MS = 121.452$, $F = 494.507$, $Sig = .000$). U matiek to bola Emočná vrelosť, $MS = 120.652$, $F = 479.931$, $Sig = .000$. Predpokladali sme, že nájdeme bezpečnú vzťahovú väzbu u matiek. Zistili sme, že ženy hodnotili svoje matky vyššie ako muži. Klastrovou analýzou sme extrahovali tieto štýly vzťahovej väzby v našej vzorke: bezpečná, úzkostná, úzkostná/ambivalentná, odmietavá/vyhýbavá, odmietavá/popieranie, dezorganizovaná/prílišná angažovanosť. Prekvapením bol nulový výskyt bezpečnej vzťahovej väzby u matiek a u otcov absentoval výskyt prílišnej angažovanosti. Čo zdá sa korešponduje so všeobecným tvrdením, že matky sú prehnane úzkostné a nevychovávali deti k odolnému správaniu a otcovia sú ľahostajní k výchove a bez prehnaných emócií.

Literatúra

- Adamovová, L., Halama, P. (2009). *Vzťahová väzba a religiozita*. Bratislava: Slovak Academic Press.
- Arrindell, W. A. et al. (2001). The short-EMBU in East-Germany and Sweden: A cross-national factorial validity extension. *Scandinavian Journal of Psychology*, 42, s. 157–160.
- Arrindell, W. A., Emmelkamp, P. M. G., Brilman, E. and Monsma, A. (1983). Psychometric evaluation of an inventory for assessment of parental rearing practices: a Dutch form of the EMBU. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 67, s. 163–177.
- Arrindell, W. A., Emmelkamp, P. M. G., Monsma, A., & Brilman, E. (January 01, 1983). The role of perceived parental rearing practices in the aetiology of phobic disorders: A controlled study. *British Journal of Psychiatry*, 143, 183–187.
- Arrindell, W. A. et al. (October 01, 1999). The development of a short form of the EMBU: Its appraisal with students in Greece, Guatemala, Hungary and Italy. *Personality and Individual Differences*, 27, 4, 613–628.
- Benjaminsen, S., Jørgensen, J., Kragh-Hansen, L., & Pedersen, L. L. (May 01, 1984). Memories of parental rearing practices and personality features. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 69, 5, 426–434.
- Benjaminsen, S., Krarup, G., & Lauritsen, R. (January 01, 1990). Personality, parental rearing behaviour and parental loss in attempted suicide: a comparative study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 82, 5, 389–397.

- Castro, J., Pablo, J., Gomez, J., Arrindell, W. A., & Toro, J. (January 01, 1997). Assessing rearing behaviour from the perspective of the parents: A new form of the EMBU. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 32, 4, 230–235.
- Cassidy, J., & Shaver, P. (2008). *Handbook of Attachment, Second Edition: Theory, Research, and Clinical Applications*. New York: Guilford Publications.
- Crowell, J. A., Fraley, P. C., Shaver, P. R. (2008). Measurement of individual differences in adolescent and adult attachment. In Cassidy, J., & Shaver, P. *Handbook of Attachment, Second Edition: Theory, Research, and Clinical Applications*. New York: Guilford Publications. s. 599–634.
- Eysenck, H. J., Eysenck, S. B. G. (1975). *Manual of the Eysenck Personality Questionnaire*. London: Hodder and Stoughton.
- Fraley, R. C., Phillips, R. L. (2010). Self-report measures of adult attachment in clinical practice. In Obegi, J. H., & Berant, E. *Attachment theory and research in clinical work with adults*. New York: Guilford, s. 153–180.
- Fraley, R. C., Waller, N. G., Brennan, K. A. (2000). An item-response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350–365.
- Halama, P. (2009). Vzťahová väzba v dospelosti. In Adamovová, L., Halama, P. *Vzťahová väzba a religiozita*. Bratislava: Slovak Academic Press, s. 25–39.
- Hesse, E. (2008). The Adult Attachment Interview. Protocol, method of analysis, and empirical studies. In: Cassidy, J., & Shaver, P. (2008). *Handbook of Attachment, Second Edition: Theory, Research, and Clinical Applications*. New York: Guilford Publications, s. 552–598.
- Höger, D. (1999). Der Bielefelder Fragebogen zu Klientenerwartungen (BFKE). Ein Verfahren zur Erfassung von Bindungsstilen bei Psychotherapiepatienten. *Psychotherapeut*, 44(3), 159–166.
- Jacobsson, L., Lindström, H., Knorrning, von, L., Perris, C., & Perris, H. (1980). Perceived Parental Behaviour and Psychogenic Needs. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*, 228(1), 21–30.
- Lazare, A., Klerman, G. L., & Armor, D. J. (January 01, 1970). Oral, obsessive and hysterical personality patterns: Replication of factor analysis in an independent sample. *Journal of Psychiatric Research*, 7(4), 275–290.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2007) *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. New York: Guilford Press.
- Muris, P., Bosma, H., Meesters, C. & Schouten, E. (1998). Perceived parental rearing behaviours: A confirmatory factor analytic study of the Dutch EMBU for children. *Personality and Individual Differences* 24, s. 439–442.
- Muris, P., Meesters, C., & van, B. A. (January 01, 2003). Assessment of Anxious Rearing Behaviors with a Modified Version of „Egna Minnen Beträffande Uppfostran“ Questionnaire for Children. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 25(4), 229–237.
- Muris, P., & Merckelbach, H. (January 01, 1998). Perceived parental rearing behaviour and anxiety disorders symptoms in normal children. *Personality and Individual Differences*, 25(6), 1199–1206.
- Muris, P., Schmidt, H., Lambrichs, R., & Meesters, C. (January 01, 2001). Protective and vulnerability factors of depression in normal adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, 39(5), 555–565.
- Murray, H. A., & Harvard University. (1938). *Explorations in personality: A clinical and experimental study of fifty men of college age*. New York: Oxford University Press.
- Oldehinkel, A. J., Veenstra, R., Ormel, J., Winter, de, A. F. & Verhulst, F. C. (July, 2006). Temperament, Parenting, and Depressive Symptoms in a Population Sample of Preadolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 47(7), s. 684–695.
- Perris, C., Jacobsson, L., Lindström, H., Knorrning, von, L. & Perris H. (1980) Development of a new inventory for assessing memories of parental rearing behaviour. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 61(4), 265–274.

- Perris, C., Eisemann, M., Ericsson, U., Knorring, von, L. & Perris, H. (1983). Parental Rearing Behaviour and Personality Characteristics of Depressed Patients. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten* 233, s. 77–88.
- Perris, C. et al. (September 01, 1985). Cross-national study of perceived parental rearing behaviour in healthy subjects from Australia, Denmark, Italy, The Netherlands and Sweden: pattern and level comparisons. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 72, 3, 278–282.
- Poliaková, M., Mojžišová, V. & Hašto, J. (2007). Skrátенý dotazník zapamätaného rodičovského správania ako výskumný a klinický nástroj s-E.M.B.U. *Psychiatria, psychoterapia, psychosomatika*, 14(2–3), 79–88.
- Pollak, E., Wiegand-Grefe, S., & Höger, D. (2008) The Bielefeld Attachment Questionnaires: Overview and Empirical Results of an Alternative Approach to Assess Attachment. *Psychotherapy Research*, 18(2), 179–190.
- Ross, M., W., Campbell, R. L., Clayer, J. R. (December 1982). New inventory for measurement of parental rearing patterns. An English form of the EMBU. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 66(6), s. 499–507.
- Rozvadský Gugová, G. & Kovalev, A. (2010). *E.M.B.U. ako klinický nástroj na určovanie modelov sexuálnej výchovy v rodinách na Slovensku a v Čechách*. In Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „SEXUALITY IV“. Bratislava: Pedagogická fakulta UK.
- Rozvadský Gugová, G. (2010). Administrácia dotazníka E.M.B.U pomocou médií In Chromý, J., Šedivý, J. & Drtina, R. (eds.). *Média a vzdelávanie. Sborník recenzovaných príspevků mezinárodní vědecké konference*. Printed Edition. Praha: Vydavatelství Vysoké školy hotelové.
- Rozvadský Gugová, G. (2010). *E.M.B.U. v diagnostike školského psychológa*. In Valihorová, M. & Kaliská, L. *Zdravá škola*. 1. vyd. Banská Bystrica: UMB, s. 149–153.
- Rozvadský Gugová, G. (2011). *Špecifika prekladu v psychologickéj diagnostike*. In *Lingua Summit: zborník odborných príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Trenčín: KSAHV, FSEV, TnUAD.
- Rozvadský Gugová, G. & Eisemann, M. (2016). Psychometric Properties of the Slovak Version of sEMBU on General Adult Sample. *Acta Technologica Dubnicae*. 6(3), s. 32–43. DOI 10.1515/atd-2016-0018
- Ruchkin, V. V., Eisemann, M., Hägglöf, B. (1998) *Juvenile male rape victims: Is the level of post-traumatic stress related to personality and parenting?* Child Abuse & Neglect, 22(9), pp. 889–899
- Saleem, S., & Mahmood, Z. (2011). Development of a scale for assessing emotional and behavioral problems of school children. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology* 9(2), s. 73–78.
- Saleem, S., Mahmood, Z. and Subhan, S. (18th. February 2015). Perceived Parental Practices and Mental Health Problems: Cross-Cultural Validation of EMBU-c on Pakistani Adolescents. *FWU Journal of Social Sciences, Summer 2015*, 9(1), s. 44–52.

Kontakt:

Gabriela Rozvadský Gugová

Katedra školskej pedagogiky a psychológie, VŠ DTI,

Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom, Slovenská Republika

E-mail: gugova@dti.sk